

Hvordan forebygge fedres vold i familien?

Av: Henning Mohaupt, PhD og psykologspesialist ved Alternativ til Vold (ATV) (2020)

Barn som vokser opp med vold i hjemmet blir preget av dette på tre måter. De blir selv ofte direkte utsatt for vold. De ser at omsorgspersonene deres utøver og utsettes for vold. De utsettes for emosjonell omsorgssvikt når foreldrene blir utilgjengelige som følge av volden. Alle deler er skadelige for barn og øker risiko for at de selv bruker partnervold og vold mot egne barn senere i livet. Alvorlig partnervold utøves i størst grad av menn mot kvinner. Det betyr at volden som regel utøves av et barns tilknytningsfigur mot barnets viktigste omsorgsgiver tidlig i livet. Derfor er det avgjørende at blivende fedre og småbarnsfedre med voldserfaringer får en bedre oppfølging, med søkelys på hvordan overgangen til foreldrerollen preger dem. Det finnes kunnskap og tiltak for å hjelpe denne gruppen, men disse må fremdeles bli bedre kjent og iverksatt i hjelpeapparatet.

Vold i familien er et folkehelseproblem

Ifølge Hafstad og Augusti (NKVTS, 2019) har 19 % av norske ungdommer mellom 12 og 16 år blitt utsatt for fysisk vold i hjemmet. 15 % av ungdommer har opplevd mild fysisk vold som å bli kløpet, ristet, eller slått med flat hand, mens 4% har opplevd alvorlig fysisk vold som å bli sparket, banket opp, eller slått med en gjenstand. En av fem angir at de har blitt utsatt for vold flere ganger. Gjentatt psykisk voldsbruk mot ungdom, som å skjelle ut, krenke eller true, ble bekreftet av 15% av alle gutter og 20 % av alle jenter i utvalget. Fire prosent av ungdommene bekreftet å ha bevitnet at mor ble utsatt for alvorlig fysisk vold. Av voksne har 1,8% av menn og 9,2% av kvinner opplevd alvorlig fysisk partnervold som å bli banket opp eller å bli skadet med en gjenstand (Thoresen & Hjemdal, NKVTS, 2014). Utøvelse av vold i nære relasjoner har sammenheng med problematisk alkohol- og rusbruk og psykisk uhelse, først og fremst angst-, depresjons- og personlighetsproblematikk (Askeland & Heir, 2014). Samtidig bidrar maskulinitetsnormer til at menn i mindre grad anerkjenner sine psykiske og relasjonelle problemer og søker hjelp. Ofte er forståelsen av disse problemene preget av egne oppveksterfaringer med vold og omsorgssvikt (Mohaupt, Askeland & Duckert, 2020b). Hva skjer med unge voksne når de opplever vold i barndommen når de selv skal bli foreldre? Hvordan kan vi forebygge overføringen av familievold mellom generasjonene?

Vold er et kjønn problem – å bli foreldre er en kjønn omveltning

Selv om både menn og kvinner utøver og utsettes for partnervold, er det kvinner som blir utsatt for den mest alvorlige volden, og det er menn som utøver den (Thoresen & Hjemdal, 2014).

Voldsutøvelsen er høy blant unge voksne, og dermed også blant unge foreldre. Samtidig er små- og spedbarn mest sårbare for de skadelige konsekvensene vold i familien har for barnets utvikling. En svensk studie fra 2016 viser at risiko for partnervold mot kvinner øker under graviditet og i tiden etter fødsel (Finnbogadottir, Dykes, & Wann-Hanson, 2016). En dansk studie finner at økt bruk av fysisk og psykisk vold ikke er uvanlig blant par som venter et barn, og utøves av både menn og kvinner (Trillingsgaard, Fentz, Simonsen, & Heyman, 2019). Vold i nære relasjoner er altså et problem som er knyttet til kjønn og kjønnsroller, noe som kan se ut til å bli aktualisert ved overgangen til å bli forelder.

Fedre som bruker vold mot partner

Min doktoravhandling (Mohaupt, 2020) er basert på screening og intervjuanalyser av menn som gikk i terapi etter å ha brukt vold mot sin kvinnelige partner. Tema var hvordan mennene opplevde relasjonen til sine barn, og seg selv som fedre. Vi fant at fedrene scoret lavt på mentalisering i far-barn relasjonen, rapporterte en høy andel traumeerfaringer i et livsløpsperspektiv (inkludert kompleks traumatisering), og ofte rapporterte et problematisk alkoholbruk. Samtidig definerte 90 % av deltakerne seg selv som gjennomsnittlig gode eller bedre foreldre, hvorav nesten halvparten beskrev seg selv som bedre enn gjennomsnittet.

I intervjuanalysene fant vi at deltakerne beskrev utfordringer med å forstå og regulere egne og sine barns følelser. Dette var spesielt uttalt i relasjon til små barn som ikke enda hadde et godt utviklet språk. Mennene beskrev sine aggressive impulser som skremmende, og flere ga uttrykk for at de var redde for å kunne skade sitt barn i sinne. Vanskene med å forstå og regulere følelser skapte usikkerhet i relasjoner generelt, og i nære relasjoner spesielt. For eksempel opplevde mennene ikke mødrene til sine barn som en partner i oppdragsesspørsmål, men som en autoritet eller en konkurrent. Dette bidro til at de opplevde at mødrene undergravde fedrenes relasjon til barna, eller stadig følte seg kritisert og tilsidesatt som foreldre. De så i liten grad hvordan deres egen bruk av fysisk og psykisk vold mot partner og/eller barn bidro til mødrenes behov for å beskytte barna, eller sinne og avvisning mot fedrene. Mennene fortalte hvordan de søkte å skape eksklusive relasjoner til sine barn, hvor de kunne føle nærhet til barnet, og oppleve seg kompetente som omsorgspersoner. Så snart far-barn relasjonen inngikk i en større familiedynamikk, opplevde mennene usikkerhet, utrygghet og det å bli utestengt fra det emosjonelle samspillet mellom mor og barna. Dette kunne i sin tur bidra til at mennene inntok en dominerende og svært rigid foreldrolle, hvor de styrte gjennom et sett av regler som de forventet at både barn og mor skulle anerkjenne og forholde seg til.

Resultatet var ikke sjeldent enda større avstand til barnas mor, en opplevelse av isolasjon hos far, og brudd i relasjonen (Mohaupt, Duckert, & Askeland, 2020a). Menn som levde adskilt fra sine barn og hadde samvær, beskrev økt angst og økt alkoholmisbruk i perioden etter bruddet. Spesielt det siste var noen ganger forbundet med en økning i voldsfantasier rettet mot barnas mor.

Hvordan opplevde mennene påvirkningen av sine barndomserfaringer på deres foreldreskap?

Forskning på intergenerasjonell overføring av traumer viser at unge foreldre med relasjonell traumbakgrunn har to store utfordringer. De må forstå hvordan deres traumeerfaringer preger deres forståelse av forelder-barn relasjonen, og de må bygge opp relasjonelle ferdigheter de ikke ble utrustet med tidlig i livet ([Wiig, Halså, & Haugland, 2020](#)). De fleste mennene som deltok i vår forskning beskrev en oppvekst med vold og/eller alkoholproblemer hos sine fedre. Volden var rettet både mot dem selv, men også mot deres mødre. Noen fortalte også hvordan de hadde blitt utsatt for alvorlig fysisk vold fra sine mødre. I sine beskrivelser av sine barndomserfaringer ble det tydelig at mennene opplevde å ha blitt preget negativt av sine relasjoner til både mor og far. Samtidig satte de ord på hvordan de kunne forholde seg til volden fra og fraværet av far. Informantene beskrev disse erfaringene som noe konkret: Far var voldelig eller fraværende, og konsekvensene av det var ubehaglige men var tydelige. Derimot beskrev informantene mødrene sine som både i stand til å være omsorgsfulle, men også som avvisende og fraværende. Som en informant uttrykte det: *Fatteren evnet ikke bedre. Og hadde jo det problemet sitt med drikking. Så han har på et eller annet magisk vis vært unnskyldt hele pakken. Mens mutter har i utgangspunktet hatt gode forutsetninger.* Intervjuene etterlot seg inntrykket at informantene fremdeles hadde store problemer med å forholde seg til avvisningen fra den forelderen som, fra deres perspektiv, hadde mulighet til omsorg. Det var gjennomgående mer kritiske kommentarer til egne mødre enn fedre. Informantene skildret ofte også mødrene til egne barn som kalde, avvisende og egoistiske i relasjonen til barna. Det kan altså tyde på at menn som opplever vold fra far i oppveksten, samtidig kan være preget av det de opplevde som emosjonell omsorgssvikt fra mor. Denne opplevelsen preger både deres forståelse av egen farsrolle, men også av deres kvinnelige partner som mor (Mohaupt et al., 2020b).

I tillegg formidlet informantene som hadde blitt utsatt for alvorlig og gjentatt fysisk vold fra foreldre i barndommen, hvordan de opplevde at dette hadde vært *positivt* for deres eget foreldreskap. De beskrev hvordan de følte seg bedre rustet for omsorgsoppgaven ved å ha erfart hvordan man *ikke* skulle oppdra barn. De viste til hvordan de selv aldri slo sine barn, og hvordan de ofte hadde bestemt seg for dette allerede tidlig i livet. Samtidig så de ikke hvordan de gjorde en rekke andre ting som kan antas være skadelig for barns psykologiske utvikling, som å kjeftte, true, eller skremme barna. De så heller ikke hvordan deres destruktive atferd overfor barnas mor kunne tenkes å prege barna. Dette tyder på at menn som bruker vold i parforhold, og som er vokst opp med vold selv, bygger sitt

foreldreskap rundt *unnngåelse* av spesifikke voldelige atferdsmønstre, heller enn rundt trygge og utviklingsfremmende modeller for omsorg.

Implikasjoner for forebygging

Når det gjelder å forebygge overføring av familievold mellom generasjoner er menn med traumeerfaringer en gruppe det bør rettes særskilte tiltak mot. Det er fremdeles slik at få fedre inkluderes i svangerskapsomsorgen utover det å være en støtteperson for mor. At menn også går gjennom en omveltende livsfase, som hos en del kan vekke usikkerhet og angst knyttet til relasjonelle traumer fra egen barndom, er underkommunisert. Paradoksalt nok ønsker en del menn som mangler grunnleggende trygge og stabile relasjonserfaringer fra egen barndom å være spesielt involvert i barnets liv. Nettopp fordi de ønsker å være en annerledes far enn den de vokste opp med, eller ikke vokste opp med. Samtidig vil mangelen på relasjonell trygghet i mange tilfeller kunne resultere i psykisk og fysisk voldsbruk mot barnets mor, noe som samtidig skaper den verst tenkelige start for barnet.

Å ha vokst opp med ulike former for vold og omsorgssvikt er fremdeles tabubelagt. Menns psykiske helseproblemer og relasjonelle utfordringer som følge av egne oppveksterfaringer er forståelige og normale, men det er også mannens ansvar å ta tak i. For mange menn er det fremdeles nødvendig å forstå at omsorg for et barn handler om mer enn å være til stede i barnets liv, nemlig om å tåle barnets følelser, avvisning og sinne. Og det handler ikke minst om å respektere, støtte og anerkjenne barnets mor som den viktigste personen tidlig i barnets liv.

Hva finnes av tiltak?

For menn som allerede er fedre og hvor vold allerede er blitt en del av familiedynamikken, kan forebygging skje gjennom å rette oppmerksomhet mot tema farskap hos menn med traumbakgrunn. En systematisk screening av identifiserte risikofaktorer for å utøve partnervold¹ hos fedre som deltar i svangerskapsomsorgen, vil kunne avdekke menn som er i risiko for volds- eller aggresjonsproblemer. Disse kan da tilbys egne informasjons- og motivasjonssamtaler, eventuelt henvisning til behandling. I tillegg vil man også kunne ha bedre forutsetning til å følge opp mor og barn over tid.

Det finnes allerede en del sekundær- og tertiærforebyggende tiltak for menn som er redd sin egen vold og aggresjon i overgangen til å bli fedre.

¹ *Oppvekst med foreldres rus- eller alkoholproblemer, emosjonell omsorgssvikt, vold mot omsorgsperson, seksuelle overgrep, utsatt for fysisk eller psykisk mishandling*

Alternativ til Vold har utviklet et kurs for mennesker som skal bli, eller akkurat har blitt foreldre, og som grunnet egne voldserfaringer fra oppveksten er bekymret for hvordan de vil være som foreldre. Kurset retter seg mot blivende mødre og fedre, og deres partnere, uavhengig om de har traumebakgrunn. *Bryt Voldsarven* ([Isdal, Mossefinn, & Søreide, 2011](#)), som tilbudet heter, er tenkt som et lavterskeltilbud som kan tilbys ved barneverntjeneste, familievernkantor, eller andre steder hvor man tilbyr hjelp til familier.

Internasjonalt har det britiske programmet *For Baby's Sake* ([Domoney et al., 2019](#)) blitt beskrevet som et lovende tiltak. Her følger man par hvor far har utsatt mor for vold gjennom graviditet, og opp mot de første 2 årene av barnets liv. Oppfølgingen er tverrfaglig og innebærer hjemmebesøk og foreldreveiledning. I tillegg tilbys individuell terapeutisk oppfølging av far og mor, samt foreldresamarbeidsfokus uavhengig om foreldrene lever sammen eller ikke. Det er en forutsetning at begge foreldre ønsker et slikt samarbeid, og at mannen anerkjenner at han har et voldsproblem.

Det finnes også psykoterapeutiske intervensjoner med dokumentert effekt, som sikter mot å (gjen)etablere trygghet i far-barnrelasjonen etter at far har brukt vold i familien. *Caring Dads* (Scott & Lishack, 2012) er en gruppebasert modell som også involverer kontakt med barnets mor, og om nødvendig et terapeutisk arbeid med henne. Temaene i gruppen handler blant annet om hvordan mannen husker sin egen barndom, og hvordan barndomserfaringer preger foreldresamarbeidet og opplevelsen av barnet. Av individualterapeutiske terapimodeller er *Fathers for Change* ([Stover, 2013; 2020](#)), et program som har vist god effekt. Modellen gir rom for at farens individualterapi kombineres med parsamtaler for å styrke foreldresamarbeidet, og sesjoner med far og barn hvor far kan ta ansvar for og reparere følgene av volden overfor barnet.

Referanser

Askeland, I.R., & Heir, T. (2014). Psychiatric disorders among men voluntarily in treatment for violent behaviour: a cross-sectional study. *BMJ Open* 2014; 4:e004485.

Domoney, J., Fulton, E., Stanley, N. et al. (2019). [For Baby's Sake](#): Intervention Development and Evaluation Design of a Whole-Family Perinatal Intervention to Break the Cycle of Domestic Abuse. *Journal of Family Violence*, 34, 539–551.

Finnbogadóttir, H., Dykes, A.K., & Wann-Hansson, C. (2016). Increasing prevalence and incidence of domestic violence during the pregnancy and one and a half year postpartum, as well as risk factors: a longitudinal cohort study in Southern Sweden. *BMC Pregnancy and Childbirth* 16:327 DOI 10.1186/s12884-016-1122-6.

Hafstad, G.S., & Augusti, E. (red., 2019): Ungdoms erfaringer med vold og overgrep i oppveksten. En nasjonal undersøkelse av ungdom i alderen 12 til 16 år. *NKVTS rapport 4- 2019*. Oslo: NKVTS.

Isdal, P., Mossefinn, R., & Søreide, E. (2011). [Bryt Voldsarven](#). Foreldreforberedelser mot vold.

Mohaupt, H. (2020): *How do men in treatment for intimate partner violence experience the father-child relationship? A phenomenological study*. Series of dissertations submitted to the Faculty of Social Sciences, University of Oslo No. 788.

Mohaupt, H., Duckert, F., & Askeland, I.R. (2020a): How do men in treatment for intimate partner violence experience parenting their young child? A descriptive phenomenological analysis. *Journal of Family Violence*, 35(8), 863-875, DOI: 10.1007/s10896-019-00083-x.

Mohaupt, H., Duckert, F., & Askeland, I.R. (2020b): How Do Memories of Having Been Parented Relate to the Parenting-Experience of Fathers in Treatment for Intimate Partner Violence? A Phenomenological Analysis. *Journal of Family Violence*, doi: 10.1007/s10896-020-00210-z.

Scott, K., & Lishack, V. (2012). Intervention for maltreating fathers: Statistically and clinically significant change. *Child Abuse & Neglect*, 36(9), 680-684.

Stover, C. S. (2013). Fathers for change: a new approach to working with fathers who perpetrate

intimate partner violence. *Journal of the American Academy of Psychiatry and the Law*, 41(1), 65-71.

Stover, C.S., Beebe, R., Clough, M. *et al.* (2020). [Evaluation of a Statewide Implementation of Fathers for Change: a Fathering Intervention for Families Impacted by Partner Violence](#). *Journal of Family Violence*.

Thoresen, S., & Hjemdal, O.K. (eds.) (2014): *Vold og voldtekt i Norge. En nasjonal forekomststudie av vold i et livsløpsperspektiv*. Oslo: NKVTS.

Trillingsgaard, T.L., Fentz, H.N., Simonsen, M., & Heyman, R.E. (2019). [The prevalence of intimate partner violence among couples signing up for universally offered parent preparation](#). *PLoS ONE*, 14(10): e0223824.

Wiig, E.M., Halså, A., & Haugland, B.S.M. (2020): [Generasjonsoverføring av rusproblemer – mødres frykt for fortida og dens påvirkning på framtida](#). *Tidsskriftet forebygging.no*, (4).